

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาการเลี้ยงดูบุตร โดยลำพังของพ่อในเขตกรุงเทพมหานคร
ชื่อและนามสกุล นางสาววรรณนิภา ชูชีพ
แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา
สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. อาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนจิต เจนนพกาญจน์

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2556

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์ นาวาโท ดร. อนุชา ม่วงใหญ่)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนจิต เจนนพกาญจน์)

.....ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

๒๕๕๖

ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของพ่อในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย นางสาววรรณนิภา ชูชีพ รหัสนักศึกษา 2501000737

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) อาจารย์ ดร. สราวุธ ยะหะกร (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุกจิต เจนนพกาญจน์

ปีการศึกษา 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังและการดำเนินชีวิต (2) วิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของผู้เป็นพ่อ (3) ปัญหาของพ่อจากการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง (4) ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 27 ราย ได้แก่ พ่อที่ต้องเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง จำนวน 13 ราย และบุตรจำนวน 14 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพปัญหาของพ่อเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังในระยะแรกมีปัญหาด้านจิตใจ เศร้าและทุกข์ใจ ขาดที่ปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร และต้องการกำลังใจในการดำเนินชีวิต ส่วนการดำเนินชีวิตของพ่อที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพังนั้น ต้องดูแลบุตรในวัยเด็กจนถึงวัยรุ่น คือตั้งแต่ตื่นนอน อาบน้ำ รับประทานอาหาร ไปรับ ไปส่งที่โรงเรียน สอนการบ้าน เป็นต้น เวลาส่วนใหญ่จะทุ่มเทให้บุตรเป็นหลัก เวลาส่วนตัวของพ่อเป็นช่วงที่บุตรเข้านอนและไปโรงเรียน (2) วิธีการเลี้ยงดูบุตร ใช้หลักเหตุผลร่วมกับการบังคับ ใช้หลักธรรมะในการขัดเกลากฎพฤติกรรม และใช้การกำหนดเวลาในการควบคุมความประพฤติ มีปู่ ย่า ป้า อา และญาติผู้ใหญ่ช่วยเลี้ยงดู และช่วยวางแผนด้านการศึกษาให้เรียนจบระดับปริญญาตรี ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรพ่อเป็นผู้รับผิดชอบ ค่าขนมของบุตรให้เป็นรายวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของบุตร ด้านสวัสดิภาพ พ่อทำประกันชีวิตและประกันสุขภาพไว้ให้บุตร ส่งเสริมการออกกำลังกาย และป้องกันการคุกคามจากแม่ (3) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงดูบุตร ในช่วงวัยเด็กของบุตรทำให้พ่อมีเวลาพักผ่อนน้อย มีความกังวลเรื่องสุขภาพร่างกายของบุตร ช่วงวัยรุ่นพ่อจะเครียดเวลาบุตรไม่เชื่อฟัง ชอบโกหก มีความลับ คิดเพื่อน ทำตัวห่างเหิน มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยพ่อประสบปัญหามากในช่วงปี พ.ศ. 2540 และปัญหามุมานะปฏิบัติต่อด้านหากพ่อจะมีครอบครัวใหม่ (4) ผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพังได้แก่ ผลกระทบด้านร่างกาย ในช่วงวัยรุ่นเกี่ยวกับเรื่องการแต่งกายและสรีระของบุตรสาว ด้านจิตใจในช่วงวัยเด็กบุตรมีอาการซึมเศร้า ไม่พูดจา บางครั้งอารมณ์ร้อน เกรี้ยวกราด ในช่วงวัยรุ่นจะเก็บกด ใจน้อย ส่วนในด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์ ในวัยเด็กบุตรไม่กล้าแสดงออก เก็บตัว ในช่วงวัยรุ่น บุตรสาวมองว่าพ่อเป็นต้นแบบ และมีความเป็นผู้นำ ส่วนบุตรชายเริ่มห่างเหินพ่อ คิดเพื่อน และมีความคิดเป็นของตัวเอง

คำสำคัญ ครอบครัว พ่อเลี้ยงเดี่ยว การหย่าร้าง การเลี้ยงดูบุตร

Thesis title: A Study of Child Care by Single Fathers in Bangkok Metropolis

Researcher: Miss Wannanipha Choocheep; **ID:** 2501000737;

Degree: Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisors: (1) Dr. Sarayuth Yahakorn; (2) Dr. Sudjit Janenoppakanjana, Assistant Professor; **Academic year:** 2012

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the conditions of life for single-father families; (2) the child-rearing practices of single fathers; (3) the problems of single fathers; (4) the impact on children of being raised by single fathers.

This was a qualitative research based on participatory observation and in-depth interviews with 27 key informants, consisting of 13 single fathers and 14 children of single fathers. Data were analyzed through descriptive analysis.

The findings showed that (1) in the initial period of being single fathers, the fathers had psychological problems such as feelings of grief and sadness; they lacked counselors to give advice on child-rearing; and they wanted encouragement. The single fathers had to take care of their children from a young age to adolescence, waking them up, making sure they bathed and ate meals, taking them to and from school, and helping them with homework. The fathers had to devote most of their time to their children and only had free time for themselves when the children were asleep or in school. (2) For child-rearing methods, they used both reason and force; they used the principles of Dharma to cultivate their children's behavior; and set time schedules to control their conduct. Grandparents, aunts and other relatives helped with child-rearing and planning the children's education up to university level. The fathers were responsible for all the child-rearing expenses. They gave the children allowances on a daily, weekly or monthly basis, depending on the children's needs. The fathers took out life insurance and health insurance policies for the children, encouraged them to exercise and protected them from threats from their mothers. (3) The problems were that when the children were young, the fathers had little time to rest. They were worried about their children's health. When the children were adolescents, the fathers were stressed when their children were disobedient, lied to them, kept secrets, spent too much time with friends, were distant, had financial problems (especially in 1997), or were opposed to the idea of their fathers having a new wife. (4) The impacts on children of being raised by a single father were physical problems (dressing and anatomy-related issues for adolescent daughters); emotional problems (depression, uncommunicativeness, or anger during childhood and repression of feelings and over sensitivity during adolescence); and social problems (shyness and introversion during childhood, and during adolescence female children looked on their fathers as models and became leaders while male children became estranged from their fathers, spent more time with friends and had independent ideas).

Keywords: Family, Single father, Divorce, Child care

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรู้เป็นอย่างยิ่งจากอาจารย์ ดร. สราวุธ ยะหะกร ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุกจิต เจนนพกาญจน์ ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ คำปรึกษา ข้อคิดและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ รวมทั้งได้ติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมาและกราบขอบพระคุณ อาจารย์ นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่ เป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาเป็นประธานกรรมการสอบและพิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ และขอขอบพระคุณศาสตราจารย์พิเศษ ประชิด วามานนท์ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล และอาจารย์ นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่ ที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ของผู้วิจัย

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.มาลี จิรวฒนานนท์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคุณฐาณิชา ลิ้มพานิชย์ ผู้จัดการมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว และแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณ คุณพ่อและบุตรผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และเต็มใจให้ข้อมูลเพื่อการศึกษา จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณ ครอบครัวที่เป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยเสมอจนสำเร็จการศึกษา และขอขอบคุณประธานรุ่นและเพื่อนร่วมรุ่นไทยคดีศึกษารุ่น 2 ทุกท่านที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือเรื่องข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบให้เป็นอนุสรณ์แก่ คุณพ่อเลี้ยงเดี่ยว นายพรชัย ชูชีพ บิดาผู้ล่วงลับ ที่เป็นแรงบันดาลใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และเพื่อเป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิตของคุณพ่อและคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวทุกท่าน รวมไปถึงผู้สนใจในการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ให้เกิดแก่สังคมและประเทศชาติต่อไป

วรรณนิภา ชูชีพ

มิถุนายน 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและปัญหา	1
วัตถุประสงค์	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ขอบเขตการวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดและทฤษฎี	10
แนวคิด	10
- แนวคิดโครงสร้าง-การหน้าที่	10
- แนวคิดสถาบัน	11
- แนวคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์	12
- แนวคิดเศรษฐกิจ	13
- แนวคิดความเป็นหญิงชายและสตรีนิยม	14
ทฤษฎี	16
- ทฤษฎีครอบครั้ว	16
- ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์	18
- ทฤษฎีความผูกพัน	19
- ทฤษฎีความผูกพันระหว่างบุคคลและการสื่อสารระหว่างบุคคล	22
- ทฤษฎีความขัดแย้ง	22
- ทฤษฎีการเผชิญกับปัญหา	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
- ทฤษฎีว่าด้วยความเหงาม.....	25
- ทฤษฎีจิตวิเคราะห์	26
ครอบครัวไทย	27
ความหมายและความสำคัญของครอบครัว	27
โครงสร้างและลักษณะครอบครัว	31
บทบาทหน้าที่ของครอบครัว	33
การเลี้ยงดูบุตร	42
บทบาทและความสำคัญของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร	51
ครอบครัวไทยในปัจจุบัน	57
ปัญหาของครอบครัวไทย	62
การหย่าร้าง	63
พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	69
ผลกระทบต่อครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	70
นโยบายและแผนของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว	71
นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนสถานครอบครัว	71
การจัดสวัสดิการสำหรับครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวในต่างประเทศ	73
การจัดสวัสดิการสำหรับครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวในประเทศไทย	74
องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่ดำเนินงานด้านการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	76
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์	76
มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว	77
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	79

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	84
รูปแบบการวิจัย	84
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	85
เครื่องมือวิจัย	85
การเก็บรวบรวมข้อมูล	86
การวิเคราะห์ข้อมูล	88
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	89
ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง	90
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล	97
ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ	148
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	155
สรุปการวิจัย	155
อภิปรายผล	163
ข้อเสนอแนะ	187
บรรณานุกรม	189
ภาคผนวก	197
ก. ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเรื่องมือ	198
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ	199
สำเนาหนังสือขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือการวิจัย	200
สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	203
สำเนาขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาทดลองเครื่องมือการวิจัย	205
ข. แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต	206
ประวัติผู้วิจัย	220

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1	จำนวนการจดทะเบียนสมรสและจดทะเบียนหย่า ปี พ.ศ. 2542-2552.....3
ตารางที่ 1.2	สถิติการอยู่อาศัยกับพ่อและแม่ของบุตร ตั้งแต่อายุ 0-14 ปี.....4
ตารางที่ 2.1	การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก.....45
ตารางที่ 2.2	การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์.....45
ตารางที่ 2.3	การอบรมเลี้ยงดูแบบให้เด็กพึ่งตนเองเร็ว.....46
ตารางที่ 2.4	แสดงลักษณะครอบครัวในสังคมชนบทและสังคมเมือง.....57

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1	กรอบแนวคิดการวิจัย..... 6
ภาพที่ 2.1	ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งนำเข้า กระบวนการ และสิ่งนำออกของ ระบบครอบครัว18
ภาพที่ 2.2	โครงสร้างของสถาบันครอบครัว.....31
ภาพที่ 2.3	ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการอบรมเลี้ยงดู 2 มิติ คือแบบรักและแบบควบคุม.....47

